SAŽETAK

Grad i njegovi ljudi
Demografske promjene u Gradu Vukovaru uoči, tijekom i nakon Domovinskoga rata

Grad Vukovar i vukovarski kraj područje su duge i bogate povijesne i kulturne baštine, dinamičnih demografskih promjena i složenog društveno-ekonomskog razvoja u cjelini. U kolopletu različitih geografskih, geopolitičkih, društvenih, vojnih, kulturološko-civilizacijskih i drugih silnica kroz protekla su se stoljeća odvijali demografski procesi različitog intenziteta i smjera promjena. Gotovo sukcesivno su se izmjenjivala razdoblja demografskih i razvojnih uspona i padova, koji su uglavnom bili vezani uz dramatične društvene, političke i teritorijalne promjene kojih je samo u novovjekovnom razdoblju bilo nekoliko. Pritom su na demografske promjene osobito jak utjecaj imale migracije, kako egzodusi domicilnog tako i doseljavanje, pa i kolonizacije novoga stanovništva. To su bili jedni od najvažnijih razloga formiranja složene demografske slike naročito u domeni etničkog, jezičnog i vjerskog mozaika naseljenosti. Kraj 20. stoljeća bilo je razdoblje kada su na demografski, društveni i ekonomski razvoj Grada Vukovara dominantan utjecaj imali događaji vezani uz raspad socijalističke Jugoslavije, uspostavu neovisne, demokratske i suverene hrvatske države te srbijansku oružanu agresiju i teritorijalnu ekspanziju koju su predvodili JNA, srpske vojne i paravojne postrojbe te beogradski režim utjelovljen u osobi Slobodana Miloševića. Oružana agresija na Grad Vukovar 1991. godine te njegova višegodišnja okupacija dovele su do velikih ljudskih stradanja i demografskih gubitaka kao i do posvemašnje materijalne ratne destrukcije, što su bili izravni čimbenici radikalnog preokreta u demografskoj dinamici i razvoju struktura stanovništva, s dalekosežnim posljedicama koje nije jednostavno ublažiti, a kamoli preokrenuti u pozitivnom pravcu.

S obzirom na to da je suvremena demografska problematika Grada Vukovara društveno aktualna i znanstveno više nego relevantna istraživačka tema predmet analize u ovoj knjizi su temeljni demografski procesi, trendovi, odnosi i strukture uoči, tijekom i nakon Domovinskoga rata. U tom su smislu istraženi osnovni procesi u ukupnom, prirodnom, mehaničkom i općem kretanju stanovništva te u razvoju odabranih demografskih struktura (dob, spol, etnička, obrazovna i ekonomska struktura). Cilj istraživanja bio je utvrditi razinu demografske transformacije Grada Vukovara, odnosno veličinu, trend i predznak demografskih promjena kao pretpostavke njegova održivog demografskog i ukupnog razvoja.

Analiza odabranih indikatora demografske dinamike i strukturno-demografskih razvojnih karakteristika nedvojbeno je pokazala da se Grad Vukovar nalazi u demografskoj krizi, čije je osnovno obilježje depopulacija, kako na razini ukupnog tako i u kontekstu prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva. Grad Vukovar je doživio signifikantnu demografsku transformaciju od prostora s prevladavajućim imigracijskim u prostor s dominantnim emigracijskim tipom formiranja naseljenosti te demografskim pražnjenjem koje uz pomoć formalnih indikatora demografske dinamike možemo pratiti već više od tri desetljeća. Uz promjene u demografskoj dinamici provedena analiza je utvrdila i promjene u razvoju struktura stanovništva, među kojima se na osobit način izdvaja ubrzanje procesa demografskog starenja kao važnog nepovoljnog čimbenika budućih demografskih promjena. Druga bitna strukturno-demografska promjena odnosi se na etnički sastav stanovništva, za koji je utvrđen proces homogenizacije, odnosno povećanja hrvatske etničke komponente u ukupnom stanovništvu. Premda je Grad Vukovar kroz cijelo 20. stoljeće imao (barem) relativnu većinu hrvatskog u ukupnom stanovništvu, ona je nakon Domovinskoga rata postala apsolutnom.

Premda je slabljenje pozitivnih, a jačanje negativnih demografskih trendova, zahvaljujući, prije svega, popisnoj, vitalnoj i migracijskoj statistici moguće pratiti već dulje vrijeme, ipak se punom razdjelnicom između demografske ekspanzije i demografskog regresa (*izumiranja*) uzimaju 1990-te godine, obilježene ratom i okupacijom, odnosno visokim demografskim i migracijskim gubitcima, kao i materijalnim pustošenjima što je otežavalo povratak i poslijeratnu obnovu, s nepovoljnim implikacijama na održiv demografski i društveno-ekonomski razvoj, a koje se protežu sve do danas. Grad Vukovar se i nakon posljednjega popisa stanovništva 2021. godine nalazi u depopulaciji, što znači da je i dalje prisutno brojnije umiranje od rađanja i odseljavanje od doseljavanja stanovništva. U korijenu tih negativnih trendova nisu samo zakonitosti demografskog razvoja nego i zaostajanje u društveno-ekonomskom

razvoju koje je dijelom posljedica visokih ratnih šteta, a dijelom nedovoljno osmišljene strategije poslijeratne obnove, povratka i razvoja, kako s nacionalne tako i s lokalne razine.

Odgovor na recentne demografske izazove mora biti cjelovit i dugoročan te u sinergiji nacionalne, područne i lokalne razine. Primjena revitalizacijskih demografskih, migracijskih, redistribucijskih i kombiniranih modela mora osigurati preduvjete ne samo demografske nego i ukupne održivosti. Grad Vukovar i njegovi ljudi moraju dobiti priliku za bolji život i budućnost kakvu zaslužuju.

Ključne riječi: Vukovar, Domovinski rat, demografija